

Aika kielipolitiikassa. Päivälehtien nettikeskustelujen historiakäsitysten analyysi

Pasi Ihalainen, Taina Saarinen, Tarja Nikula ja Sari Pöyhönen

Analysoimme tässä historian tutkijan, koulutustutkijan, kielentutkijan ja kielikoulutuspolitiikan tutkijan yhteistyönä syntyneessä artikkelissa ruotsinopetuksen pakollisuuteen ja vapaaehtoisuuteen liittyviä argumentteja Helsingin Sanomien, Hufvuds-tadsbladetin ja Vasabladetin verkkokeskustelupalstoilla ajalla 8.–14.10. 2011 käydyissä keskusteluissa. Keskitymme historiaan perustuvien argumenttien käyttöön ja niiden kyseenalaistamiseen sekä nykyhetken ja tulevaisuuden näkymien tuottamaan aikajatkumoon ja sen katkoksiin. Yksi keskeisimmistä keskustelun juonteista on historian merkityksen kieltäminen kielipoliittisessa argumentoinnissa. Toinen näkökulma liittyy globalisaation käyttöön argumentoinnin tukena silloin, kun ruotsin pakollisuutta vastustetaan ja pyritään irrottautumaan suuntautumisesta Pohjoismaihin. Kolmas tapa perustella näkemyksiä on yksilön henkilökohtaisten kokemusten käyttö argumentoinnin voimana. Myös tämä keino liittyy historian merkityksen kieltämiseen. Tuloksemme viittaavat siihen, että historian opetuksessa olisi painotettava politiikan ja talouden rinnalla myös aate- ja kulttuurihistoriallisia näkökulmia, ja samalla huomioitava kielen ja kielenkäytön keskeinen identiteettiä rakentava tehtävä.

Ruotsin pakollisuuden lyhyt historia

Ruotsin kielen asemasta suomenkielisessä koulutuksessa on ajoittain keskusteltu kiivaasti koko itsenäisyyden ajan (ks. esim. Geber 2010; Piri 2001). Ruotsin kieli tuli pakolliseksi oppiaineeksi suomenkielisiin oppikouluihin vuonna 1872 eli varsin pian ensimmäisen suomenkielisen oppikoulun perustamisen jälkeen. Kansakoulussa ei ollut velvoitetta opettaa oppilaalle muuta kuin äidinkieltä ennen 1960-luvun säädöksiä.

Peruskoulu-uudistuksen yhteydessä päädyttiin 1968 kuitenkin siihen, että ensimmäistä kertaa koko ikäluokalle – näkökulmasta riippuen – tarjottiin mahdollisuus tai luotiin pakko vuoden 1919 hallitusmuodossa mainittujen kansalliskielten, suomen ja ruotsin, opiskeluun. Päätöstä ruotsin kielen pakollisuudesta perusteltiin eritoten kulttuuripoliittisilla argumenteilla: näkemyksellä pohjoismaisten yhteyksien tärkeydestä (erityisesti kylmän sodan aikana) sekä halulla vaalia kulttuuriperinteitä ja turvata maan virallinen kaksikielisyys. Myös koulutuksellinen tasa-arvo nostettiin esille: kielenopetuksen tasoa ei haluttu laskea aikaisempaan keskikouluun verrattuna, ja myös maalaispitäjissä asuville lapsille haluttiin taata mahdollisuus kahden kielen opiskeluun. Vasta-argumenttina taas esitettiin, että kahden kielen opiskelu saattaa olla oppilaille liian raskasta. Pitkällisen ja monivaiheisen prosessin viimeisimpänä arkkitehtinä pidettiin silloista opetusministeri Johannes Virolaista (kesk). Myös presidentti Urho Kekkonen sekä puhemies K. A. Fagerholm (sd) puolsivat päätöstä. Ruotsalaiselle Kansanpuolueelle tämä oli hallituskysymys. (Piri 2001; Geber 2010.)

Käsitteen ”pakkoruotsi” katsotaan syntyneen vasta vuonna 1990, kun hallitus jätti koulutuspoliittisen selonteon eduskunnalle. Sivistysvaliokunnassa tehtiin esitys peruskoulun luokkien 7–9 kieliohjelman muuttamisesta siten, että ruotsi ei olisi enää pakollinen suomenkielisissä kouluissa. Esitystä perusteltiin pedagogisilla syillä vetoamalla kieliohjelman raskauteen. Esitys kaatui eduskunnassa kiivaan keskustelun jälkeen.

Vuonna 2004 ylioppilastutkintouudistuksen yhteydessä toinen kotimainen kieli poistui kuitenkin pakollisten tutkintoaineiden joukosta, kun äidinkieli määriteltiin ainoaksi pakolliseksi aineeksi ylioppilaskirjoituksissa ja valinnaisuutta pyrittiin lisäämään. Tätä uudistusta edelsi kahdeksan vuoden kokeilu, joka suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa tulkitaan tavallisesti pysyvän järjestelyn valmisteluksi (ks. Välimaa 1994). Hallituspuolueista vain RKP vastusti uudistusta.

Ruotsin kielen pakollisuudesta perusopetuksessa on vallinnut Suomen poliittisen eliitin keskuudessa melko laaja yhteisymmärrys koko peruskoulun ajan, ja kieliohjelma on pysynyt ruotsin kielen osalta muuttumattomana. Vuonna 2004 voimaantunut uusi kielilaki säädettiin ilman, että kansalliskielten asemasta koulutuksessa käytiin perusteellisempaa julkista keskustelua. Ruotsi nousi seuraavan kerran kiivaamman mediakeskustelun aiheeksi vasta vuonna 2010, kun keväällä työnsä päättäneen perusopetuksen tuntijakoryhmän esitys ja kesällä roihautanut kiista Kokkolan aluehallinnollisesta suuntaamisesta Pohjois-Pohjanmaahan vaikeuttivat suurten puolueiden ja RKP:n välisiä suhteita.

Nettikeskustelut kielipolitiikan näyttämöinä

Tässä artikkelissa tarkastelemme ruotsinopetuksen pakollisuuden puolustusta ja vastustusta analysoimalla *Helsingin Sanomien*, *Hufvudstadsbladetin* ja *Vasabladetin* verkkokeskustelupalstoilla ajalla 8.–14.10. 2010 käytyä debattia. Mukana ovat siis maan johtava suomen- ja ruotsinkielinen ja yksi alueellinen ruotsinkielinen sanomalehti. Aineistoksi rajattiin nettikeskustelut, jotka liittyivät lehdissä tuolloin uutisoituun entisen SDP:n puheenjohtajan, pääministerin ja eduskunnan puhemiehen Paavo Lipponen kirjoittamaan Turun Sanomien kolumniin ”Kiviniemen vendetta ja muuta mukavaa”. Kolumnissaan Lipponen nimitti pääministeri ja keskustan puheenjohtaja Mari Kiviniemen ulostuloja Keski-Pohjanmaan aluehallintouudistuksessa ja tuntijakoon sekä koulujen kielivalintoihin liittyvissä kysymyksissä ”Suomen ruotsalaisten [sic] kyykyttämiseksi” ja esitti, että ”ruotsin kielen aseman heikentämisestä on tullut [Kiviniemelle] ja keskustalle elämää suurempi missio”. (Lipponen 2010.)

Taulukko 1 esittelee analysoidun aineiston määrällisen jakauman. Kaikkiaan aihe on herättänyt runsaasti keskustelua, mutta vain harva kirjoittaja on osallistunut keskusteluun yli viidellä puheenvuorolla. Aineistosta on poistettu kaksinkertaiset viestit (samalla ajankohdalla kaksi tai useampi identtistä puheenvuoroa). Muuten emme ole muokanneet aineistoa, ja jäljempänä käyttämämme esimerkit on lainattu sellaisenaan kirjoitusasuaan myöten.

Lehti	Puheenvuoroja	Nimimerkkejä
Helsingin Sanomat	265	172
Hufvudstadsbladet	38	26
Vasabladet	33	18

Taulukko 1. Puheenvuorojen jakautuminen lehdittäin ja nimimerkeittäin.

Pasi Saukkosen (2011) tekemässä *Helsingin Sanomien* keskustelupalsta-analyysissä kaksikymmentä aktiivisinta nimimerkkiä tuotti yli puolet palstan viesteistä. Meidän aineistossamme vain seitsemän kirjoittajaa HS:n 172 nimimerkistä tuotti yli viisi puheenvuoroa, eli näyttäisi siltä, että keskusteluun osallistuneita on enemmän. Tosin on myös mahdollista, että sama kirjoittaja käyttää useampaa nimimerkkiä johdatellakseen keskustelua haluaansa suuntaan (ks. Pietilä 2001).

Nämä lähdekriittiset haasteet mielessä tavoitteenamme on seuraavassa historiantutkijan, koulutustutkijan, kielentutkijan ja kielikoulutuspolitiikan tutkijan yhteistyönä analysoida, miten ruotsinopetuksen pakollisuutta tässä keskustelussa puolustettiin ja vastustettiin erilaisia aikaan liittyviä argumentteja käyttäen. Teema sinänsä kiinnostaa vain osaa yleisöstä ja todennäköisimmin niitä, joilla on selvä – useimmiten kielteinen – kanta asiaan. On todennäköistä, ettei merkittävä osa esimerkiksi suomenkieliseen enemmistöön kuuluvista pakollisen ruotsinopetuksen ymmärtäjistä näe erityistä syytä osallistua tähän keskusteluun. Nettikeskusteluille on tyypillistä samanhenkisten konsensushakuinen kommunikointi, jossa eriävät mielipiteet helposti vaiennetaan. Nimimerkkien taakse kätkeytyminen helpottaa kärjistettyjen mielipiteiden ja ilkeämielisten heittojen esittämistä. Moniulotteinen ja tasapainoinen vuorovaikutus ja argumentaatio ei siis median avoimuudesta huolimatta välttämättä toteudu (ks. Laitinen 2011).

Kieli-ideologiat määritellään toisinaan lähinnä asenteena kieleen (esim. Kristiansen 2010). Lähestymme kieli-ideologioita kuitenkin laajemmin ilmiönä, joka ei koske yksinomaan kieltä, vaan pikemminkin kielen ja muun sosiaalisen ja poliittisen todellisuuden risteytymiä. Susan Gal ja Kathryn Woolard (1995) ovat varsin osuvasti todenneet, että kieleen liitetyt ideologiat ovat itse asiassa ideologioita poliittisesta todellisuudesta ja vastavuoroisesti ideologiat poliittisesta todellisuudesta näyttävät kiteytyvän kielikäytänteisiin. Tommaso Milanin ja Sally Johnsonin (2008, 2) mukaan kieltä koskevia debatteja on syytä tarkastella suhteessa niiden diskursiivisiin, kulttuurisiin, sosiaalisiin, taloudellisiin, poliittisiin ja historiallisiin konteksteihin – tässä tapauksessa erityisesti historiallisiin ja taloudellisiin konteksteihin sekä käsityksiin poliittisen järjestelmän luonteesta. Tarkasteltavana olevan kaltaiset debaattit sekä heijastavat yhteiskunnassa vallalla olevia kieli-ideologioita että rakentavat niitä (esim. Blommaert 1999; Milani 2008). Ruotsin kielen opiskelun pakollisuutta koskevassa keskustelussakaan kyse ei ole pelkästään kielestä vaan myös poliittisesta järjestelmästä, poliittisesta kulttuurista ja poliittisista ideologioista.

Aineiston muodostavassa verkkokeskustelussa käsitellään ensisijaisesti sitä, mitä kieliä Suomen koulutusjärjestelmässä tulisi tarjota. Koulutusjärjestelmän edistämät arvot ja ideologiat heijastavat pitkälti poliittisen eliitin näkemyksiä siitä, mitä pidetään arvokkaana. Koulutuksen voidaan ajatella siksi pitkälti uusintavan yhteiskunnassa vallalla olevia ideologioita pikemminkin kuin pyrkivän niitä muuttamaan (Östman ja Thøgersen 2010, 121). Valta sen enempää kuin ideologiat tai historiakäsitykset eivät kuitenkaan ole staattisia tai muuttumattomia (vaikka ne usein toistuvat); Philip Sergeantin (2009, 27) sanoin ideologiat sekä määrittävät yhteiskunnallisten valta-asetelmien mukaisesti että tuottavat niitä. Kansalaiskeskusteluilla kielikoulutuksesta pyritään vaikuttamaan vallalla oleviin käsityksiin ja sitä kautta myös koulutuksen käytänteisiin. Keskusteluissa ajallinen ulottuvuus – menneisyys, nykytila, tulevaisuus – on yksi keskeisistä argumentoinnin keinoista, minkä vuoksi keskitymme tarkastelemaan, miten ruotsin kieleen liittyviä kieli-ideologioita rakennetaan yhtäältä historiallisin perustein ja toisaalta nykytilannetta historiasta riippumatta määritellen ja tulevaisuutta ennakoiden.

Analysoimme aineistoa siitä näkökulmasta, miten verkkokeskustelijat käyttivät omia historiantulkintojaan ja eri lähteistä lainattuja historiallisia argumentteja asemoidessaan

ruotsin kieltä diskursiivisesti suhteessa menneeseen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. *Hel-singin Sanomat* hallitsee keskustelua määrällisesti, mutta aikaan liittyvät argumentit ovat eri lehtien keskustelupalstoilla yllättävänkin samansuuntaisia. Tämän vuoksi emme erottele analyysissä eri lehtien kirjoituksia, sillä tarkoituksemme ei ole vertailla lehtiä toisiinsa.

Saukkonen on raportissaan *Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää* (2011) hahmottanut kaksi pääasiallista historiallista diskurssia, joilla ruotsin kielen nykyistä asemaa Suomessa joko puolustetaan tai vastustetaan. Historiallinen puolustusdiskurssi liittyy ajatukseen ruotsin kielen asemasta suomalaisessa sivistysperinnössä ja ruotsinkielisten asemasta Suomen itsenäistymiskehityksessä. Historiallinen vastustusdiskurssi puolestaan lähtee siitä ajatuksesta, että Ruotsi ja myöhemmin ruotsinkieliset ovat hyväksikäyttäneet Suomea ja suomenkielistä enemmistöä ja että nykytilanne on tämän historiallisen vääryyden heijastumaa. (Saukkonen 2011, 96.) Avaamme seuraavassa tätä Saukkosen kuvaamaa yleistä historiallista diskurssia hienosyisemmin.

Kielikeskusteluun osallistuneiden historiakuva ja historiantulkintoja eriteltäessä huomio kohdistuu ajallisuuteen, kollektiiviseen muistiin, historiakulttuuriin, historiatietoisuuteen, historiakäsityksiin ja historian poliittiseen käyttöön. Suomessa näitä teemoja on tutkittu lähinnä haastattelututkimuksilla historiandidaktiikan alalla ja keskittyen opettajaksi opiskeleviin, kouluopetukseen ja nuorisoon (Ahonen 1998; Virta 1999; Ahonen 2001; Ahonen 2002; van den Berg 2007; Löfström 2010). Näissä tutkimuksissa historiatietoisuutta pidetään dynaamisena prosessina, jossa käsitykset menneestä, nykyhetkestä ja tulevasta vaikuttavat toisiinsa ja rakentuvat vuorovaikutuksensa myötä koko ajan uudelleen. Historiatietoisuuden avulla rakennetaan yksilöllisiä ja kollektiivisia identiteettejä ja kuvaa ympäröivästä todellisuudesta. Sirkka Ahonen (1998, 2002) on osoittanut, miten suomalaisnuorten historiatietoisuudessa korostuivat 1990-luvun lopulla erityisesti etnisyyden, Venäjän pelko, sodissa tiivistynyt kansallinen projekti ja kansainvälisen solidaarisuuden puuttuminen. Marko van den Berg (2007, 15–18, 259–264) on puolestaan osoittanut, että tulevien luokanopettajien mielissä historia on edelleen yhtenäinen metanarratiivi, edistyskertomus, joka auttaa ymmärtämään nykyisyyttä. Tulevat opettajat ovat toisaalta huolissaan yksilöllisten ja taloudellisten arvojen noususta yhteisöllisyyden ja demokraattisen päätöksenteon kustannuksella. Nationalistinen suuri kertomus on keskeinen vain osalle heistä; osa identifioituu mieluummin mikrohistorian pohjalta tai sanoutuu postmodernisti kokonaan irti historian varaan rakentuvista identiteeteistä. Kehityksen jatkumisesta tulevaisuudessa ei olla varmoja; ennemminkin korostuu kontingenssi (ks. Simola & Rinne 2010) eli epävarmuuden ja sattuman tai toimijoiden pelitilan ja vapauden yhteenkietoutuminen.

Historiantutkijat ja politologit ovat hekin viime aikoina tarkastelleet kasvavassa määrin muistamista, menneisyyden yhteisöllistä käsittelyä, menneisyyden poliittista käyttöä, menneisyydenhallintaa sekä historiatietoisuutta ja historian vastaanottamista (ks. esim. Torsti & Aunesluoma 2009; Tili 2009). Pilvi Torsti (2009, 40, 42) tutkii parhaillaan suomalaisten menneisyyskäsitysten vaikutusta heidän nykyisyyttä koskeviin käsityksiinsä, asenteisiinsa ja tulevaisuuden odotuksiinsa. Hänen kyselytutkimuksessaan (www.historiatietoisuus.fi) Suomen virallinen kaksikielisyys on mukana yksittäisenä vaihtoehtona Suomen historian tärkeimpien ilmiöiden ja Suomi-kuvaan vaikuttavien tekijöiden joukossa. Tosin tämä ei välttämättä tule paljastamaan vielä kovin paljoa ainakaan suomenkielisten historiatietoisuuden ja kieliasenteiden välisistä yhteyksistä. Onkin kiinnostavaa tarkastella menneisyyden poliittista käyttöä ja suomalaisen kansallisen identiteetin rakentumista menneisyyden pohjalle myös kielikysymyksen osalta: Ovatko suomalaisten erilaiset kielipoliittiset kannat seurausta erilaisista historiantulkinnosta? Millaisia nämä tulkinnat käytännössä ovat, ja millaiselle tulevaisuuden kielipolitiikalle niiden katsotaan antavan perusteita? Samalla on

syitä kiinnittää huomiota myös historialle vaihtoehtoihin identiteettien rakentamisen muotoihin. Tällaisia voivat olla erilaiset tulkinnat poliittisen todellisuuden, järjestelmän ja kulttuurin nykytilasta sekä historiasta riippumattomat käsitykset tulevaisuudesta.

Vaikka ruotsinopetuksen pakollisuutta koskevan argumentoinnin voitaisiin siis lähtökohtaisesti olettaa kärjistyneen yhtäältä Suomen historiallisen ja kulttuurisen ”ruotsalaisuuden” korostamiseksi ja toisaalta ruotsinkieliseen kulttuuriseen ja taloudelliseen eliittiin kohdistuvaksi herravihaksi, kuva on aineistomme perusteella monitahoisempi. Suomen ruotsalaisuudesta – puhumattakaan ”Suomen ruotsalaisuudesta” – ei aineistossa juuri puhuta (ks. myös Saukkonen 2011). Sen sijaan keskustelussa nousee voimakkaasti esille suomalaisen poliittisen kulttuurin kriisi, jonka yhdeksi ulottuvuudeksi niin sanottu pakkoruotsi tulkitaan. Vallitsevan kielipolitiikan kriitikkojen keskuudessa on vahvana esillä ajattelumalli, jossa suomenkielinen poliittinen eliitti tai ainakin sen keskeiset toimijat ovat eräänlaisessa salaliitossa kansan enemmistön oletettua kantaa vastaan. Tässä analysoidun keskustelun liittyminen Paavo Lipposen toimiin ruotsin kielen opetuksen puolestapuhujana korosti keskustelun tätä ulottuvuutta. Ajatus poliittisesta eliitistä kansan pettäjänä oli lisäksi saanut käyttövoimaa vuodesta 2008 jatkuneesta vaalirahoitusskandaalista. Lisäksi vuosien 2010 ja 2011 aikana tapahtunut perussuomalaisen kannatuksen kasvu heijasti poliittisen eliitin vastaista protestimieliä.

Alun perin tarkoituksemme oli tutkia, millaisin historiallisin argumentein ruotsin kielen kouluopetuksen pakollisuutta nettikeskusteluissa puolustetaan tai vastustetaan. Aineiston analyysin pohjalta päädyimme kuitenkin tarkastelemaan argumentteja laajemmalla ajallisella jatkumolla menneisyys–nykyisyys–tulevaisuus. Nykyisyyteen ja tulevaisuuteen liittyvät argumentit kytkeytyivät tiiviisti menneisyyteen (yleensä sen kieltämisen kautta), jolloin koko jatkumon mukaan ottaminen oli perusteltua. Lähdemme liikkeelle kirjoittajien henkilökohtaisesta historiallisesta kokemuksesta ja tarkastelemme sitten akateemisen ja kouluhistorian rooleja keskustelussa, historiatonta ajattelua, poliittiseen järjestelmään kohdistuvaa kritiikkiä ja lopuksi globalisaation ja taloudellisten arvojen ohjaamia tulevaisuudennäkymiä.

Mennyt meissä

Analysoimassamme keskustelussa tyypillisin tapa viitata menneisyyteen ei liittynyt niinkään kansallisen (koulu)historian vaiheiden kertaamiseen ja tulkintaan vaan kirjoittajan omaan henkilöhistoriaan. Näkökulmamme kannalta tällainen ”pienien ihmisten” kokemukseen perustuva historianymmärrys (Löfström 2010, 280) on yhtä tärkeä kuin akateemisen tutkimuksen tuottama tai kouluissa opetettu tulkinta menneisyydestä. Henkilökohtaisia kokemuksia käytetään usein kielipoliittisen kannanoton – yleensä ruotsin kielen pakollisuuden vastustamisen – perusteena, eräänlaisena aikalaistodisteena. Joukossa oli niitäkin, joille henkilökohtainen kokemus oli osoittanut ruotsin kielen tarpeellisuuden, mutta he olivat vähemmistönä. Suhde menneisyyteen oli siis useimmille henkilökohtainen: menneisyys on elettyä ja koettua elämää, ei historian kouluopetuksesta tai historian alan kirjallisuudesta omaksuttuja käsityksiä.

Keskustelijoiden käyttämä historiallinen aikaperspektiivi oli vastaavasti sekin yleensä lyhyt, kirjoittajan muistikuviiin pohjaava, ja ulottui harvoin edes toiseen maailmansotaan saakka. Erityisesti 1960-luvulla tehdyt kielipoliittiset linjaukset, jotka liittyivät rinnakkaisjärjestelmän purkamiseen ja peruskoulu-uudistukseen, muistettiin usein omakohtaisesti. Niiden tarkastelu puolestaan johti helposti siihen sinänsä oikeansuuntaiseen päätelmään, että ”pakkoruotsi” koko ikäluokalle oli ilmiönä uusi ja siksi vailla historiallisia perusteita.

Esimerkiksi nimimerkki *Joo* muistutti, että ”virkaruotsin vaatimus on suhteellisen uusi pakko, joka on nyt poistettava pikimmiten”. Nimimerkin *Väkilukufaktat* mukaan ruotsia oli opetettu peruskoulussa kaikille vain neljäkymmenen vuoden ajan, eikä pelkkä ”historiallisesti tärkeä” vähemmistö näin ollen riittänyt asiointilan perusteeksi. *Penttijuhan* puolestaan vaati lähihistorian tutkimusta siitä, miten eri puolueet ovat käyttäneet muuttuvia kielipoliittisia kantojaan ääntenkalasteluun. Myös nimimerkki *Pidä, Päivi, huolta miehestäsi* perusteli kielipoliittista kantaansa lähihistoriaan vedoten:

Vielä 40 vuotta sitten yli puolet väestöstä opiskeli ainoastaan omalla äidinkiellään eikä muita vieraita kieliä ollut opetussuunnitelmassa. Ei ollut puhuttakaan toisesta kotimaisesta, ruotsista eikä suomesta.

Kirjoittaja katsoi vielä parhaaksi vahvistaa asiantuntijuuttaan painottamalla Suomen koulutushistorian tuntemustaan: Hän oli perehtynyt asiaan ”yliopistoja myöten” ja oletti tämän tosiasian vaimentavan hänelle harrastelijamaisina näyttäytyneet keskustelukumppaninsa.

Keskustelussa ilmenee muutoinkin omaehtoisen historianharrastuksen ja akateemisen historian vastakkainasettelua, kun lähinnä digitaalisten lähteiden pohjalta luotu omaperäinen tulkinta Suomen kielellisestä menneisyydestä tuli yleisestä historiasta laudaturin suorittaneen toisen keskustelijan tyrmäämäksi. Nimimerkki *Helmi A.* löysi perusteet Suomen monikielisuudelle ja -kulttuurisuudelle sekä ruotsin asemalle Suomessa viikinkiaikaisista materiaalisista ja kielellisistä vaikutteista. *Helmi A:n* mukaan suomalainen kulttuuri oli hyötynyt tämän kehittyneemmän kulttuurin vaikutuksesta ja omaksunut siitä esimerkiksi germaanisista lainasanoja. Historiaa opiskelleen *Tomin* mielestä taas esihistorialliset argumentit eivät kieli-ideologisessa debatissa vakuuttaneet, päinvastoin: ”historiallisten tarinoiden sotkeminen tähän sinänsä hyvin selkeään ja yksinkertaiseen asiaan on turhaa, eikä se johda muuhun, kuin tyhmään vastakkainasetteluun”. Kielikeskustelun perusteet tuli *Tomin* mukaan löytää jostakin muualta kuin historiasta: ”jos kielikeskustelun kantimia haetaan Suomen esihistoriasta asti, mennään kyllä (mielestäni) väärään suuntaan. Ja kielikeskusteluhan tässä käydään, eikö niin?”

Kouluhistoriallakin oli roolinsa debatissa. Etenkin varhaismodernin ajan historia eli niin sanottu Ruotsin vallan aika oli keskustelijoille relevantti lähinnä perinteisen kansallisen historiankirjoituksen, ei viimeaikaisen akateemisen tutkimuksen, pohjalta. Taustalla on nähtävissä suomalaisen kansallisvaltion rakentamisvaiheessa 1800-luvulta saakka korostunut tulkinta, jossa suomalaisuus ja Suomi projisoitiin kauas menneisyyteen, myös sellaisiin aikakausiin, jolloin Suomea modernissa merkityksessä ei vielä ollut olemassakaan. Kansallisen historiankirjoituksen näkökulma juurtui 1900-luvun ensimmäisen puoliskon aikana opettajankoulutukseen, koulukirjoihin ja kouluopetukseen ja on säilynyt osana kansanomaista historiakäsitystä täysin riippumatta siitä, että Ruotsin vallan aikaa on akateemisessa tutkimuksessa tarkasteltu jo pitkään myös ei-nationalistisista näkökulmista. Toisaalta historian tutkimus on kaikissa maissa edelleen tyypillisesti kansallinen tiede, josta kansallistieteellisyys ja tietty kansallismielisyys eivät ole mihinkään kadonneet.

Historiankirjoituksen yleinen kansallinen luonne ja monien keskustelijoiden omaksuma tulkinta historiasta erityisen suomalaisen identiteetin rakentamisen pohjana tulee ilmi erityisesti *Miimun* kirjoituksissa. Hänen lähtökohtanaan toimi kielteinen ja suorastaan katkera tulkinta suomalaisista ruotsalaisten taholta tulleen tietoisesta sorron uhreina:

Jos ruotsiksi lukee ... Suomen historiaa, saa kyllä hyvin värittyneen kuvan. Suomalaisten suoranainen sorto jää kertomatta, raskaat verot, väenotot Ruotsin armeijaan, oman kielen käytön kieltäminen, mahdottomuus hoitaa

asioita omalla kielellä viranomaisissa – jopa nimet käännettiin! – Ruotsin Suomen kansalle liian korkealla verotuksella aikaansaadut nälänhädät...

Tässä suomalaiskansallisessa historianymmärryksessä 1800-luvulla syntynyt käsite ”Suomen kansa” projisoidaan siis varhaisempaan historiaan ja tulkitaan ”Ruotsin” ikään kuin vastapuolena toimineen tietoisesti Suomen kansan sortamiseksi. Varhaismodernien yhteiskuntien ja identiteettien kovin toisenlainen luonne ei saa huomiota, vaan menneisyydessä korostuu ruotsalaisten harjoittama ”sorto”, jota kunnan suomalaisten tulee edelleen vastustaa eli ottaa opikseen historiasta. Tämä historiakuva edustaa Suomen itsenäisyyden alkuaikojen ja kielitaisteluiden aikaista aitosuomalaista, ruotsalaisuudesta vastakkaista vertailukohtaa hakevaa identiteetin rakentamista.

Tehtävänäme ei ole tässä arvioida esitettyjen menneisyystulkintojen osuvuutta, mutta *Miimun* historiakuva ansainnee lyhyen kommentin myös historiantutkimuksen näkökulmasta. Vaikka suomalaisten rooli onkin nykyruotsalaisessa, oman nykyisen valtioneuvoston historiaan keskittyvässä varhaismodernin ajan tutkimuksessa jäänyt vähälle huomiolle, vaihtoehtoiselle tulkinnalle Suomen historiasta löytyy perusteita: Ruotsin valtakunta toi Suomeen läntisen oikeusjärjestyksen ja esimerkiksi valtiopäiväedustuksen, jonka kautta suomalaiset sitoutettiin osaksi valtionrakennusta (ks. esim. Karonen 2008). Uudelle ajalle tyypillisessä esivallan vahvistuneessa oteesta alamaisiin ei ollut välttämättä kysymys nimenomaan suomalaisiin kohdistuneesta sorrosta: verot ja väenotot koskivat koko valtakuntaa, ja varsin samanlaista valtiovallan vahvistamista on havaittavissa kaikissa Euroopan maissa. Luterilainen uskonpuhdistus puolestaan säilytti osaltaan suomen kielen, joka muutoin olisi saattanut kadota, ja ruotsin kautta siihen kulkeutui runsaasti luoteiseurooppalaisille poliittisille kulttuureille tyypillisiä ajattelu- ja toimintatapoja (ks. esim. Ihalainen ym. 2011). Tällaiset nykytutkimukseen pohjaavat tulkinnat tarjoaisivat siis perusteita myös toisentyypiselle kielipoliittiselle argumentaatiolle, jossa korostuisi ruotsin kielen merkitys suomalaisen kulttuurin luonteen ymmärtämisen kannalta.

Viranomaisten harjoittama historian politisointi ja kansalaisten poliittinen kasvatus ei toki ole vain menneisyyden ilmiö: vastaavaa kansallisvaltion ja kansallisen identiteetin rituaalista rakentamista ilmenee myös nyky-Suomessa – ajatellaanpa vaikka Valtioneuvoston kanslian ohjaamaa vuosien 1808–1809 kaksisataavuotismuistelua, josta muodostui Suomen valtion ja erityisesti sen byrokratian erillisyyttä korostava juhla enemmän kuin ruotsalaisen ja suomalaisen kulttuurin historiallista vuorovaikutusta tarkastellut tai suomalaisesta kaksikielisestä kansalaisyhteiskunnasta kummunnut tapahtumasarja. Nimimerkki *Sven Tuuva* oli ilmeisen kriittikittömästi omaksunut ne tulkinnat, joita Suomen historiasta mediassa oli vuosina 2008–2009 esitetty. Hänen mukaansa Venäjän vallan alla kaikki oli ollut paremmin kuin Ruotsin vallan alla, kuten Suomessa on Urho Kekkosen ajoista opetettu (vrt. Ahonen 2002, 73). Venäjä ruotsalaisuuden vastavoimana toimi tietenkin hyvin argumenttina väittelyssä, jossa venäjää oli esitetty ruotsin kielen vaihtoehdoksi etenkin itäsuomalaisissa kunnissa:

Ainahan ne ruotsalaiset laittoivat sodissa tyhmit suomalaiset ... eturintamaan 600 vuotta, toisin oli Venäjän aikana 110 vuotta, ja nyt soditaan taas tyhmyyttään taas satoja vuosia kielisotaa, vasta 200 vuotta kestänyt. Maailman tyhmin kansa muttei nopein.

Myös nimimerkki *Pukkilan Jaska af Puukkomäki* oli seurannut autonomian synnyn muistelua ja esitti suoranaisen salaliittoteorian ruotsalaisten edelleen jatkuvasta ylivallassa Suomen historian kirjoittamisessa:

... ei suomenkielisen väestön sorto päättynyt Suomen itsenäistyessä 1809. Va-pauduimme sotaväenotosta mutta emme ruotsalaisesta virkavallasta, sillä Aleksanteri I säilytti säätyjen etuoikeudet ennallaan. Vielä melkein vuosisadan suomenkielisen väestön pääsyn kouluihin ja virkoihin kilpistyi ruotsinkielisen virkaeliitin sitkeään vastustukseen. Helsingin yliopisto edustaa ruotsalaista hegemoniaa de facto tänäkin päivänä ja Suomen historian tulkinnat ovat kirjoittaneet suomenmaalaiset vaan ei suomalaiset professorit ruotsalaisesta näkökulmasta ja siihen tukeutuu ruotsalaisen hegemonian lakisääteinen tuki Suomen hallinnossa ja kulttuurielämässä. Se on lopetettava säilyttäen ruotsinkieli vaihtoehtoisena oppiaineena kouluissamme.

Jaskan tulkinta on paljastava Suomen kansallismielisen historiankirjoituksen ja aivan viime vuosinakin ilmenneen historian poliittisen käytön vaikuttavuudesta: keskustelija meni jopa niin pitkälle, että katsoi Suomen itsenäistyneen Venäjän valloitus sodan tuloksena vuonna 1809. Hän tulkitsi kuitenkin ruotsinmielisyyden jääneen ohjaamaan akateemista historian-tutkimusta. Vaikka kysymyksessä onkin kärjistys, kannalle löytyy loogisia perusteita: Ruotsinkieliset historiantutkijat olivat vuoden 2010 aikana olleet näkyvässä roolissa *Helsingin Sanomien* yliökirjoitussarjassa, jossa oli käsitelty Suomen ruotsalaista luonnetta (esim. Meinander 2010). Toisaalta myös suomenkieliset varhaisen uuden ajan tutkijat ovat usein omaksuneet tulkintamallin, jossa Suomea pidetään Ruotsin valtakuntaan vuoteen 1809 saakka tiiviisti integroituneena ja suomalaista kulttuuria tämän jälkeenkin ruotsalaiseen kulttuuriin organisaation sidoksissa olevana (Karonen 2008; Ihalainen ym. 2011). Kouluhistoriaan tai kansanomaiseen historiankuvaan tällaiset ruotsalaisen ja suomalaisen kulttuurin yhteyksiä korostavat näkökulmat eivät ole oikein kulkeutuneet.

Mielenkiintoista on 1800-luvulla tapahtuneen suomen kielen nousun sivuuttaminen tässä keskustelussa. Samalla jää huomiotta se rooli, joka ruotsinkielisellä eliitillä oli suomen kielen aseman vahvistamisessa, kun tarkoituksena oli integroida myös alemmat säädyt puolustamaan ruotsalaista perintöä Venäjää vastaan. Ennenkin korostuu käsitys ruotsinkielisten johdonmukaisesta taistelusta suomenkielisten oikeuksia vastaan. Itsenäistymisvaihe, jolloin Suomi oikeastaan vasta määriteltiin kaksikieliseksi maaksi, loistaa sekin poissaolollaan. Toisaalta myöskään 1930-luvun kielitaisteluihin, jolloin niin sanotut aitosuomalaiset ajoivat suomenmielisyyttä ja kyseenalaistivat ruotsin kielen opetuksen, ei tässä yhteydessä eksplisiittisesti palattu.

Epäsuoria viittauksia vuoden 1919 tasavaltalaiseen hallitusmuotoon joko maan kaksikielisyyden perustana taikka historiallisena painolastina, josta tulisi päästä eroon, on aineistossa muutamia. Nimimerkki *Mielipide* ottaa perustuslain ja siinä mainitun kaksikielisyyden annettuna:

Suomi on perustuslain mukaan kaksikielinen maa. En ymmärrä tätä kohua. Venäjähän voi opiskella silti, vaikka ruotsi olisi pakollinen niin kuin ennenkin. Pitää vain kouluissa järjestää niin, että venäjän opiskelu yhtenä kielenä on mahdollista. Se ei liene vaikeaa. Eihän ruotsia ole edes pakko kirjoittaa.

Myös monien pakkoruotsin kriitikkojen ajattelussa lainkuuliaisuuden perinne eli vahvana eikä perustuslain muuttamista vaadittu. Esimerkiksi *Vesa Kaitera* katsoi, etteivät tavalliset lait voineet olla ristiriidassa perustuslain kanssa mutta että perustuslain käytännön sovelluksissa ruotsin kielen pakollisuudesta tuli luopua. Myös *Ilmari* oli sitä mieltä, ettei perustuslaki nykyiselläänkään edellyttänyt pakollista ruotsinopetusta. Nimimerkki *Väkilukufakat* puolestaan kyseenalaisti perustuslain muuttumattomuuden kielipolitiikan osalta: ”Perus-

tuslaki (kielilaista tai perusopetuslaista puhumattakaan) ei ole meille ylhäältä annettua, vaan se on ihmisten säätämä". Tämä voidaan tulkita moderniin edustukselliseen demokratiaan luontevasti kuuluvaksi valmiudeksi muovata myös perustuslakia – historiallisena ilmiönä muiden joukossa – kulloisenkin tarpeen mukaan.

Historian kyseenalaistettu relevanssi kieli-ideologisena argumenttina

Keskusteluaineiston pohjalta on selvää, ettei historiallisten argumenttien käyttö poliittisessa väittelyssä ole nyky-Suomessa sellainen itsestäänselvyys kuin historian alan ammattilainen voisi olettaa. Huomionarvoisen muistutuksen historiallisen näkökulman rajallisesta vakuuttavuudesta tarjoaa se, että kymmenkunta kirjoittajaa ilmaisi eksplisiittisesti historian olevan riittämätön kielipolitiikan peruste. Osa heistä piti historiaa merkityksettömänä, painolastina tai suorastaan vahingollisena nykyajan ja tulevaisuuden kannalta. Tulos vastaa hyvin Jan Löfströmin (2010, 478–480) havaintoa, jonka mukaan nykynuorilla on taipumus kyseenalaistaa historiallinen jatkuvuus ja menneisyyden merkityksellisyys nykytilan kannalta. Historiasta voidaan heidän mukaansa ottaa opiksi korkeintaan siinä mielessä, ettei menneisyyden virheitä kannata enää toistaa. Historianopettajien argumentti historiasta nyky maailman selittäjänä ei välttämättä näitä individualistisia nuoria – ja ilmeisesti heidän vanhempiaankaan – vakuuta.

Nimimerkki *Joo* katsoi: "[K]ieliolot pitää voida järjestää tämän päivän tilanteen mukaisesti. Sen sijaan voimme säilyttää kaksi kansalliskieltä." Suorempi historiasta irti sanoutuminen löytyy nimimerkiltä *Lipposen*, jonka mukaan "siitä ei pääse yli eikä ympäri, että ajatus ruotsin kielen pakollisuudesta koulussa vain sen kulttuuriperinnön takia on auttamatta vanhentunut". Ruotsalaista kulttuuriperintöä siis saattaa olla, muttei se riitä perusteeksi tämän päivän kielipoliittisia linjoja vedettäessä. *Quinco* oli samoilla linjoilla todetessaan ruotsista, että "se on osa historiaa ja sinne jääköön". *Omenan* mukaan historialliset argumentit voidaan painolastina yksinkertaisesti jättää huomiotta: "Muutos lienee syytä tehdä perustuslakia myöten. Maailma on muuttunut, ja meidän tulee voida muuttua sen mukana. Joistakin historian painolasteista pitäisi osata päästää irti ...".

Radikaalimmassa muodossaan muutoksen vaatimus voitiin esittää osana eräänlaista suomalaisten kansallista emansipaatioprosessia. Tämä on tulkinta, jota myös tieteellisillä foorumeilla saatetaan tukea. Suomen kielen professori Harri Mantilan mukaan suomen kielen nousu valtakieleksi merkitsi nimittäin "koko kansakunnan vapautumista vieraasta valasta ja ajattelutavasta" (Mantila 2011). Kun akateemisen eliitin keskuudesta löytyy tällaista kansallista kertomusta painottavaa ja ruotsin kielen vierautta korostavaa ajattelua, ei ole ihme, jos nimimerkin *svenska dagen* mukaan ruotsin opetus on "perua niiltä ajoilta kun ruotsinkieliset olivat 'herrasväkeä', jota kaikkien piti palvella". Tulkinta väistämättömästi historiallisesta muutosprosessista taikka historiallisesta katkoksesta, jonka olemassaoloa poliittiset päättäjät eivät ole tunnustaneet, on myös *Heikki Pitkäsen* kannanoton taustalla hänen todetessaan:

Suomalainen maailma on voinut joskus olla pienempi, pohjoismainen, opitut tavat ovat ehtineet juurtua ja nykyinen systeemi tuntuu ylitsepääsemättömältä muuttaa, mitkä kaikki hämärtävät pahasti päättäjien, niin suomen- kuin ruotsinkielistenkin tajua todellisuudesta.

Tämä kommentti liittyy poliittiseen eliittiin kohdistuvaan kritiikkiin, johon palaamme alla tarkemmin. Nimimerkki *Aika on ajamassa ruotsin kielen aseman heikkenemiseen vääjäämättä!* ilmaisi saman ajattelutavan toisin sanoin:

Miksi taistella tutkainta vastaan. Aika on yksinkertaisesti ajamassa ruotsin kielen perustuslaillisen etuaseman yli. Maailma muuttuu ja kielten merkitys sen myötä.

Villerin mukaan "[h]istoriallinen yhteys Ruotsiin ja ruotsiin ei riitä syyksi pakkoruotsille, ei myöskään kuuluminen Pohjoismaihin, eikä kyllä mikään muukaan". Kielteisimmillään menneisyys näyttäytyy nimimerkin *Lipponen likaa oman imagonsa ja SDP:n tappion vaaleissa* muotoilussa, jonka mukaan "Lipponen stigmoineen kuuluu samaan haisevaan historiaan kuin pakkoruotsi". Myös *terveiset Keski-Euroopasta* katsoi, että on turha puolustaa mitään "menneen maailman jäänteitä". Erityisen suosittu, noin kahdenkymmenen niin suomen- kuin ruotsinkielisenkin kirjoittajan käyttämä argumentti olikin, että yksittäinen poliitikko (tässä tapauksessa useimmiten Paavo Lipponen) tai poliittinen ryhmittymä oli kyvytön seuraamaan ajan mukanaan tuomaa muutosta eli oli jämähtänyt menneisyytensä ja oman poliittisen kulttuurinsa vangiksi.

Ruotsin kielen historiallinen merkitys voitiin joskus tunnustaa, vaikka vapaata kielivaihtoa kannatettiin. Vastaavasti yhdessä ruotsinkielisessäkin kommentissa on nähtävissä vähättelevä suhtautuminen menneisyyteen: *Jussin* mukaan kieliriita kuului menneisyyteen, koska se on "ovärdig ett modernt land som Finland". Jopa ruotsinkielisessä debatissa historia esiintyi asiointilan oikeuttajana vain satunnaisesti, kuten *Runegrenin* viittauksessa "vår egen historias rättberikande för vår svenskspråkiga existens". Historia ei siis yleensä ottaen riittänyt nykytilan selittäjäksi.

Oman ryhmänsä muodostavat ne kirjoittajat, joiden ajattelu oli historiatonta, "presentististä" (ks. Ahonen 2001, 106) siinä mielessä, että heiltä puuttui tietämys tai ymmärrys historiallisesta kehityksestä tai että he tarkastelivat nykypäivää ilman minkäänlaista historiallista perspektiiviä. Tahaton tai tarkoituksellinen tietämättömyys Suomen historiasta oli valitseva asenne, kun *Lukija* katsoi Suomen länsimaisuuden tai pohjoismaisuuden olevan seurausta maan maantieteellisestä asemasta. *Miimu*, joka käytti toisaalla kansallisesta historiankirjoituksesta lainattuja värityneitä tulkintoja, korosti nyky-Ruotsin ja Suomen yhteneväisyyksiä yhteiskuntarakenteiden, kulttuuriperinteen, luonnon ja ilmaston osalta muttei viitannut yhteiseen historiaan, kielten keskeisten poliittisten käsitteiden semanttiseen läheisyyteen tai ruotsalaisen oikeusjärjestyksen vaikutukseen Suomessa. Hän totesi vertailevansa mielellään maiden lainsäädäntöä, muttei tiedostanut sitä, että Suomen laki oli vielä itsenäisyyden alkuvuosinakin eksplisiittisesti "Ruotsin valtakunnan laki" ja että maiden oikeusjärjestelmät ovat poikkeuksellisen pitkälle yhteneviä vielä tänä päivänä (Jansson 2009).

Nykypäivä ja poliittisen järjestelmän kriisi

Historiallisten argumenttien lisäksi aineistosta nousi esille voimakas nykyisen poliittisen kulttuurin kritiikki. Keskustelu olikin lopulta menneisyyttä enemmän kiinni keskustelujankohdan ilmiöissä, mihin myös ruotsin pakollisuuden ja Suomen kaksikielisyyden kritiikki keskustelussa linkittyi. Pakkoruotsi näyttäytyi tässä keskustelussa politiikan kriisin yhtenä oireena.

Vuoden 2007 eduskuntavaaleja leimasivat erityisesti kokoomuksen ja keskustan joidenkin ehdokkaiden vaalirahoitukseen liittyneet erilaiset epäselvyydet. Aineistomme on kerätty tilanteessa, jossa tätä niin sanottua vaalirahasotkua puitiin säännöllisesti mediassa samalla, kun puolueet valmistautuivat jo vuoden 2011 eduskuntavaaleihin, joissa perussuomalaiset saavuttivat merkittävän vaalivoiton. Kun vaalirahoitusta koskeviin uutisointeihin liittyy

huippupoliitikkojen yksityiselämän saaman julkisuuden sekä maahanmuuttokeskustelussa ja jätevesilakiin liittyvässä kohussa syntyneen vaikutelman, ettei eliitti kuullut kansan todellista tahtoa tai välittänyt siitä, niin tuntuu selvältä, että politiikan nykytilan kritiikille löytyi tilausta. Seuraavassa tarkastelemme tätä juonetta keskustelussa.

Historiallisissa argumenteissa heijastui osittain myös ruotsinkielisen eliitin harjoittama historiallinen suomenkielisten alistaminen. Siirryttäessä nykypäivän tulkintoihin tämän alistamispuheen tilalle oli tullut kritiikki suomenkielistä (poliittista) eliittiä kohtaan. Poliittisen eliitin nähdään nettikeskusteluissa irtautuneen demokratian periaatteista. Nimimerkki *kaupparatsun koira* nostaa esille käsitteen ”maan tapa”, jolla hän viittaa poliittisen järjestelmän vanhanaikaisiin ja turmeltuneisiin toimintatapoihin:

Jos siis poliitikko ei tässä asiassa kuuntele kansan enemmistöä eikä ajattele koko maan etua, vaan tottelee mieluummin pientä etujärjestöä (RKP), niin todennäköisesti hän hoitaa samalla periaatteella montaa muutakin asiaa. Tällainen demokratiaa halventava toiminta taidetaan tuntea myös termillä 'maan tapa'. Mutta olisiko jo aika luopua tästä maan tavasta?

Muutamassa puheenvuorossa tämä suomenkielisen poliittisen eliitin toiminta nähtiin jatku mona ruotsinkielisen yläluokan toiminnalle. Nimimerkin svenska dagen kommentissa suomenkielinen eliitti on ikään kuin astunut vanhan ruotsinkielisen herrasväen tilalle suomenkielisen valtaväestön palveltavaksi:

Ilmeisesti jonkunlaista perua niiltä ajoilta kun ruotsinkieliset olivat 'herrasväkeä', jota kaikkien piti palvella.

Kommenteissa ei kritisoitu poliittista eliittiä pelkästään kansan mielipiteen unohtamisesta, vaan argumenteissa nojattiin myös asiantuntijoina pidettyihin tahoihin. Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) on profiloitunut myös kielikoulutuspoliittisena toimijana esimerkiksi peruskoulun tuntijakokysymyksissä. EK:n nostaminen esiin on myös esimerkki talouden argumenttien käytöstä kielikoulutuspoliittisessa debatissa; palaamme tähän artikkelin loppupuolella, kun tarkastelemme kielikysymyksen tulevaisuuspuhetta. Nimimerkin *kaupparatsun koira* puheenvuorossa EK mainitaankin erikseen sellaisena tahona, jota ”RKP:n hännystelijöiden” olisi kuunneltava tarkemmin:

Pakkoruotsiasia on siinä mielessä syvällisempi juttu, että se kertoo karua kieltään poliitikkojen toimintatavoista. Pakkoruotsia vastustaa noin 2/3 kansalaisista, lukuisat asiantuntijat ja mm. Elinkeinoelämän keskusliitto. Pakkoruotsia kannattaa lähinnä RKP sekä RKP:tä hännystelevät muiden puolueiden poliitikot.

Nimimerkki *karrister* arveli Paavo Lipposen kosiskelevan pientä vähemmistöä, ja Lipponen näytti keskustelussa edustavan laajempaakin joukkoa suomalaisia (eli suomenkielisiä) poliitikkoja, jotka olivat myyneet maansa ja kielensä omien henkilökohtaisten etujensa vuoksi. Näinä etuina mainittiin usein esimerkiksi arvelut rahoituksesta, jota ruotsalaiset säätiöt antavat suomenkielisille, ruotsin asiaa tukeville poliitikoille. Rahoitusepäilyjen lisäksi kriittisiä kommentteja sai aikaan Freudenthal-mitalin myöntäminen suomenkielisille poliitikoille, mitä myös pidettiin merkinä suomenkielisten asian pettämisestä, kuten nimimerkki *Andrei* esittää otsikolla ”Paavo on lahjottu mitalilla”:

Paavo Lipponen on vähän väärä mies arvostelemaan pakkoruotsi-kriitikoita

sillä Paavo on 2007 lahjottu pronssisella Freudenthal-mitalilla, toinen saaja on ollut valtioneuvos Johannes Virolainen 1984. Muita 'suomalaisjuntteja' ei mitalinsaajien joukosta sitten enää löydykään ja nämäkin kaksi ovat sitä matalinta pronssista laatua.

[...]

Paavo Lipponen ja Johannes Virolainen ovat molemmat entisiä pääministeriä joten kyllä siellä ruotsalaisuusaatteen piirissä tiedetään mihin mitalisade kannattaa suunnata. Kiviniemelle tuskin tullaan toimistaan Freudenthal-mitalia edes ehdottamaan mutta Kataisella on hyvät mahdollisuudet kunnan pääsee vallankahvaan käsiksi. Katainen lienee jo käynyt näytillä mitalinmyöntäjien juhlissa.

Edellisessä puheenvuorossa Johannes Virolaiseen viitataan nimenomaan entisenä pääministerinä eikä peruskoulu-uudistuksen ruotsipäätöksestä viime kädessä vastuullisena opetusministerinä. Tämä saattaa luonnollisesti tarkoittaa, että Virolaisen yleinen ruotsinmyönteisyys on tunnettu paremmin kuin hänen muodollinen roolinsa tuossa prosessissa, mutta se saattaa myös olla kommentti poliittiseen kulttuuriin ja Virolaisen asemaan yhtenä Freudenthal-mitalilla lahjottavissa olevana suomenkielisen poliittisen eliitin edustajana.

Äärimmillään politiikan turmeltuneisuutta kommentoitiin maanpetturuuteen viittaavilla kielikuvilla. *Pirjo-Margit Jauhiainen* kritisoi seuraavassa esimerkissä kovin sanoin päättäjiä ”valtaväestön” kyykyttämisestä. Hän kytkee puheenvuorossaan yhtäällä viittauksen kansan saavutuksiin viime sodissa ja toisaalta tuon sodan muiston likaamisen valtaväestön nöyryyttämisellä. Kiinnostavaksi lainauksen tekee se, että ”kyykyttäminen” ei perustu niinkään kansallistunteeseen vaan taloudelliseen argumenttiin, kun valtaväestö joutuu pakolla opiskelemaan kieltä, jolla ei ole maailmantaloudellista merkitystä. Tämä voi olla heijastumaa nykyisestä (koulutus)poliittisesta suuntauksesta perustella poliittisia valintoja talouden vaatimuksilla (Saarinen 2008), jolloin ehkä puheenvuoron esittäjä on arvellut argumenttinsa uppoavan lukijaan perinteisiä argumentteja paremmin:

Minusta on alentavaa, että suomessa on huonoja päättäjiä. Ei sodittu vapautta, että jälkipolvet likaa suomen valtaväestön kyykyttämällä sen pakon alle, missä täytyy opiskella kieltä, millä ei ole merkitystä maailman kaupassa.

Nimimerkin *historia opettaa* ytimekäs puheenvuoro tiivistää poliittiseen järjestelmään kohdistuvan kritiikin. ”Kansa” eli mielipidetiedustelujen perusteella äänioikeutettujen enemmistö näyttää yhteyksittömänä ”pakkoruotsin poistajien” tahdon kanssa, ja viesti näyttää lähes uhkauksena levottomuuksista, mikäli asiantila ei muutu:

Kysehän on demokratiasta, jos demokratian keinoin ei kansan tahto toteudu ja syntyy yhä suurempi tunne epäoikeudenmukaisuudesta, niin ollaan vaarallisilla teillä.

Nykyisen kielikeskustelun takana nähdäänkin pitkät poliittisten lehmänkauppojen tarinat, johon kytketään lähinnä nykyinen keskusta ja SDP yhdessä RKP:n kanssa. *Jarmo Ryyti* kommentoi asiaa ruotsinkielisessä keskustelussa:

Sdp väntar på sin rotationtur i regeringen. Lipponen (sdp) vet att i parlamentalet röstar man bara regeringskompisar för Sfp sedan decennier.

Nyky aikaan liittyvissä argumenteissa ruotsin puolustaminen kytkeytyi siis yhtäällä sekä poliittisten puolueiden rappioon (puolueiden lehmänkaupat valtaan pääsyn vuoksi) että yksittäisten poliitikkojen lahjottavuuteen ja oman edun tavoitteluun. Ruotsin pakollisuus koulutuksessa näkyi keskustelussa juuri poliittisen kulttuurin mädännäisyyden yhtenä ilmentymänä. Suljetun poliittisen järjestelmän tilalle tarjottiin yksilön (tai heistä koostuvan ”kansan”) kykyä tehdä parempia päätöksiä kuin poliitikot, jotka toimivat vääjäämättä kansan tahdon vastaisesti. Tällaisen poliittisen vastakkainasettelun tavanomaisuudesta huolimatta taustalla heijastuu myös suomalaisen poliittisen järjestelmän ajankohtainen legitimitiiteettikriisi.

Tulevaisuus: globalisaatio ja taloudellinen hyöty

Edellä totesimme, miten ruotsin kielen pakollisuus koulutusjärjestelmässä sijoitetaan pääsääntöisesti menneeseen. Vastaavasti tulevaisuusnäkökulmasta ruotsi toistuvasti konstruoidaan suomalaisille tarpeettomana ja kansainvälistymistä hankaloittavana kielenä. Yhtäältä ruotsin kielen ”hyödyttömyyttä” tai ”tarpeettomuutta” perustellaan henkilökohtaisin kokemuksiin työelämästä, kuten seuraavassa nimimerkit *Mikki Hiiri* ja *Ei ihan rannikolla asuva*:

Olen itse valtionhallinnossa töissä mutta ruotsinkielentaidosta ei ole, valitettavasti (käytän sanaa valitettavasti koska olen sikäli harvinainen 30-vuotias, että pidän kyseisestä kielestä), ollut minkäänlaista etua ja hyötyä muutoin kuin opiskeluaikaisissa työpaikoissa joissa tietoisesti joskus jopa hankkiuduinkin tilanteisiin jossa kielen käyttäminen onnistui.

En ole vielä työelämässä tarvinnut ikinä ruotsia, saksasta olisi ollut useaan otteeseen hyötyä, kuten myös venäjistä.

Hyödyn ja tarpeellisuuden diskurssit motivoidaan kuitenkin henkilökohtaista kokemusta useammin yleisemmästä talouden ja työelämän näkökulmasta ja nimenomaan liittyen tulevaisuuden muuttuviin tarpeisiin. Yhtäältä Euroopan unioni mutta erityisesti laajempi globalisaatio ja kansainvälistyminen koetaan meneillään olevien ja tulevien muutosten syyksi. Näiden muutospaineiden seurauksena nähdään tarvetta sille, että suomalaisten kielivalikoiman tulisi olla suurempi. Keskusteluaineistossa englantia nähdään itsestään selvästi osana suomalaisten tarvitsemää kielipalettia samalla kun ruotsin kielen asemaa siinä kyseenalaitetaan voimakkaasti. Kuvaava esimerkki on kommentti, jossa nykyisten kielikoulutuspoliittisten ratkaisujen nähdään jopa uhkaavan Suomen kilpailukykyä tulevaisuudessa. Kommentti heijastaa myös uskoa siihen, että ruotsin opiskelu vääjäämättä kaventaa mahdollisuutta muiden taitojen opiskeluun:

Englanti on kaikkein tärkein kieli kansainvälisyyteen, muut kielet samalle viivalle vapaaehtoisiksi. Pakkoruotsin kannattajat vaarantavat työpaikkoja ja Suomen kilpailukykyä tulevaisuuden maailmassa. Pakkoruotsi vie ajan ja voimat opiskella niitä taitoja joita elämässä tarvitaan.

Keskustelusta käy myös selvästi ilmi, että kansainvälisyys ja ruotsin kielen taito nähdään yhteismitattomina. Nimimerkki *M.Sc. & MBA* tuo tämän eksplisiittisesti esille kommentissaan, jonka mukaan ruotsin kieleen panostaminen maamme koulutusjärjestelmässä tapahtuu ”kansainvälisen kielitaidon kustannuksella”. Samoilla linjoilla on nimimerkki *kaija mk*: hänen mukaansa ”kansa on jo saanut tarpeekseen tästä pakkoruotsituksesta, josta ei maailmalla ole mitään hyötyä”. Nimimerkki *OK* puolestaan kommentoi EU:n suosituksia äidin-

kielen ja kahden muun kielen osaamisesta määrittelemällä ”älyvapaaksi” tilanteen, ”jossa valtio määrää opiskelemaan kansainvälisesti merkityksetöntä kieltä”.

Kansainvälisyysargumentilla (kuten pääosin menneisyysargumenteillakin) siis rajataan ruotsin kieli ulos tulevaisuudessa tarvittavista kielistä. Talouden näkökulma nousee myös vahvasti esiin; François Grin (2003, 4) onkin todennut kieliä koskevissa kiistoissa usein käytettävän taloudellisia argumentteja sekä kielten vastustamiseen että puolustamiseen. Aineistossa talousdiskurssi kietoutuu erityisesti globalisaation näkökulmaan ja siinä toteutuu-kin Jan-Ola Östmanin ja Jacob Thøgersenin (2010, 123) huomio globalisaatiosta: se saa ihmiset selittämään näkökantojaan rationalistisella retoriikalla, johon lisäksi usein kirjoit-tautuu sisään maksimaalisen markkina-arvon ajatus. Identiteettikysymyksillä ei ole tässä diskurssissa roolia. Aineistossamme ruotsin kieli rakentuu negaation kautta suhteessa ratio-nalistiseen ja markkina-arvoja ja talouden etuja puolustavaan ideologiaan: se näyttäytyy hyödyttömänä, kilpailukykyä heikentävänä ja ei-kansainvälisenä kielenä, jonka opiskelun tuottama panos–hyöty-suhde jää alhaiseksi niin kansantalouden kuin yksilön näkökulmasta. Nimimerkki *kulkukissa* esimerkiksi kysyy ruotsin opiskelua myönteisessä valossa komentoineelta keskustelukumppaniltaan: ”Onko sinusta 6 vuoden opiskelu 2 tuntia viikossa pieni panostus ja onko ruotsin kielestä saatava hyöty tämän panostuksen arvoinen?”

Ruotsinkielisessä verkkokeskustelussa tulevaisuusnäkökulmat kiertyvät lähestymässä oleviin eduskuntavaaleihin ja mahdollisuuteen vaikuttaa ruotsin kielen aseman turvaami-seen. Vaalit näyttäytyvät jopa jonkinlaisena suomenruotsalaisten viimeisenä taistona, kuten keskustelussa nimimerkkien *Kristian Brunell* ja *MaX son* puheenvuorot osoittavat:

Nu om någon gång är det viktigt att vi ställer upp för finladssvenskheten, spe-ciellt i kommande val.

Att splittra de svenska rösterna på många partier kan leda till att SFP inte kommer att klara den nya rösttröskeln i kommande val. Då är det godnatt.

Keskustelussa nousee myös vahvasti esiin vastenmielisyys koko kielikiistaa kohtaan ja turhautumista siihen, että se jättää varjoonsa tärkeämpiä yhteiskunnallisia kysymyksiä. Nimi-merkki *brylles* esimerkiksi toteaa: ”Vi vill absolut INTE ha någon språkstrid och det borde ministern begripa”. Nimimerkkien *Ozy* ja *Runegren* mukaan puolestaan vaaleissa muut asiat ansaitsisivat kielikysymystä suuremman painoarvon:

Visst tycker jag att svenskan är viktig i Finland men jag tror inte min röst fal-ler på språkfrågan. Finland är mycket mer än tvåspråkighet och jag anser även som tidigare kommentatorer att glesbygden och ekonomin är viktigare.

...men varför i fridens namn har vissa stenkälkar & diverse likasinnade ska-pat en språkkonflikt som är urkorkad. Vi har väl några andra riktiga problem i detta land som borde ses över.

Tulevaisuusargumentointi on siis varsin erilaista ruotsin- ja suomenkielisessä aineistossa. Kun edellisessä keskustelu ruotsin kielen tulevaisuudesta kytkeytyy lähestyvien vaalien problematiikkaan, jälkimmäisessä korostuvat talouden ja globalisaation näkökulmat ruotsin kielen opiskelun vapaaehtoistamiseksi. Suomenkielisessä aineistossa globalisaatioargu-mentti näyttää lisäksi kytkeytyvän voimakkaammin yksilöllisyyden korostamiseen: samalla kun ruotsin kielen opiskelun koettu (taloudellinen) hyödyttömyys aiheuttaa turhaumaa, tulevaisuuteen suuntaavia kielivalintoja haluttaisiin päästä tekemään itse, ilman poliittikko-jen ohjailua – tässäkin siis näkyy edellä esiin tuotu poliittisen eliitin kritiikki ja ajattelun

individualisoituminen. Tyypillisiä esimerkkejä tästä ovat nimimerkkien *VAPAUS JA VASTUU* ja *Persut voittaa eduskuntavaaleissa...* puheenvuorot, joissa molemmissa perätään oikeutta saada päättää lasten kielivalinnoista ilman poliittisen eliitin ohjailua. Jälkimmäisessä puheenvuorossa koulussa tehtävä kielivalinta näyttäytyy suorastaan deterministisenä asiana, jonka kanssa ”joudutaan elämään”. Vieraiden kielten taito mielletään siis hyvin yksivivaisesti yksinomaan koulun tuottamaksi ja mahdollisuutta kielten opiskeluun omaehtoisesti koulun ulkopuolella ei tuoda esiin.

Minulla ja muilla suomalaisilla vanhemmilla on omakohtaisen kokemuksen kautta maailman paras kyky päättää kukin omien lapsiemme vieraiden kielten valinnoista. Kukaan kansanedustaja ei siinä ole yhtään pätevämpi kuin minä. Vaadin saada päättää lapsieni kanssa itse!

Miksei jokainen saa itse valita vapaasti opiskelemaan kieliä? Jokainen lapsi ja vanhempi joutuu itse elämään tekemiensä kielivalintojen kanssa – eikö silloin pitäisi antaa myös vapaus valita? Ei yksikään kansanedustaja ole sen parempi arvaamaan, minkä kielen taitoa yksittäinen ihminen loppujen lopuksi elämässään tarvitsee.

Suomenkielisen verkkokeskustelun globalisaatioidiskurssissa suhde Pohjoismaihin rakentuu usein varsin vähäpätöisenä, ikään kuin kansainvälisyyttä olisi vasta Pohjoismaiden ulkopuolinen todellisuus. Esimerkiksi nimimerkki *tutkija* toteaa ”siis maailmaa on pohjoismaiden ulkopuolellakin, yhä enemmän” ja *Oletko?* vaari vihjaa pohjoismaista yhteistyötä esiin nostavien olevan näköalattomia kysymällä: ”Olisko syytä avartaa maailmaa, ihmisiä elää (jopa suurin osa maapallon väestöstä) pohjoismaiden ulkopuolellakin”. Kanssakäyminen pohjoismaalaisten kanssa ei siis näyttäydy ruotsin kielen opiskelua motivoivana asiana. Sen sijaan ruotsinkielisessä aineistossa pohjoismaiseen yhteisöön kuulumisen saa odotetusti enemmän näkyvyyttä. Anonyymi kirjoittaja esimerkiksi toteaa: ”Språkgemenskapen är en av de saker som binder samman det nordiska samarbetet”. Suomenkielisessä aineistossa puolestaan nostetaan esille pohjoismaisen yhteistyön sujuminen englanniksi. Rationalistinen diskurssi nousee siis jälleen esiin: englannin kielen ajatellaan riittävän pärjäämiseen pohjoismaisten kesken, jolloin ruotsin kielen taidon ei nähdä tuovan merkittävää lisäarvoa, kuten nimimerkkien *ulkosuomalainen* ja *Terveiset Keski-Euroopasta* osoittavat:

Vaikka kuinka mieltäisi Suomen pohjoismaaksi, niin epäileekö joku ihan toisissaan, ettei englannilla pärjää pohjoismaissa?

on tarkoituksenmukaista korvata marginaalikieli ruotsi maailmankieli englannilla, jonka sujuva osaaminen avaa aivan uusia ulottuvuuksia ja jolla se kaupankäynti hoituu muiden skandinaavienkin kanssa.

Toisaalta englannin kielen suosimisen taustalla näyttää pilkottavan käsitys oman ruotsin kielen taidon riittämättömyydestä. Kuten nimimerkkien *Roger* ja *Aika on ajamassa ruotsin kielen aseman heikkenemiseen vääjäämättä!* puheenvuorot osoittavat, ruotsin kielen käyttäminen näyttäytyy ”taapertamisena” ja englanti koetaan kieleksi, jolla tulee toimeen ruotsia paremmin.

Ruotsalaiset eivät edes halua keskustella kanssamme ruotsia taapertaen, sillä asiat selviävät reilusti ja nopeasti kun kaikki puhuvat samaa parlaa.

Useimmat suomalaiset tulevat riikinruotsalaisten kanssa toimeen paremmin englannilla.

Puutteelliseen ruotsin kielen taitoon saattaa liittyä huonommuuden tunnetta, jota voi väistää käyttämällä englantia. Huonommuuden tunnetta näyttää vielä EU-jäsenyyden jälkeenkkin esiintyvän myös suhteessa Ruotsiin kansakuntana ja/tai liittyen yhteistyöhön muiden Pohjoismaiden kanssa. Seuraavassa kommentteissa nimimerkki *Fennofili* irrottautuu pohjoismaisesta identiteetistä ja suuntautuu sen sijaan Eurooppaan, jossa ”suomalaisia ei pidetä toisen luokan kansalaisina”, mikä implikoi näin tapahtuvan pohjoismaisissa yhteyksissä. Jälkimmäisen esimerkin *svenska dagen* sitä vastoin tuo hyvin eksplisiittisesti esiin käsityksensä ruotsalaisten alentuvasta suhtautumisesta suomalaisiin, mikä osaltaan luo perustaa negatiiviselle kieli-ideologialle. Vastustus ruotsin kielen opiskelun pakollisuuteen saa siis voimaansa myös (historiallisista) identiteetidikursseista, joissa ruotsalaisiin liitetty ylimielisyys suomalaisia kohtaan näyttää johtavan haluun irrottautua myös heidän kielestään. Vaikka ruotsin kieli siis kehoitetaan keskustelussa jättämään historiaan, historiasta kuitenkin nostetaan tarvittaessa perusteita identiteettityölle, jossa haetaan eroa ruotsalaisuuteen ja ruotsin kieleen. Ruotsin kielen vapaaehtoistaminen olisi siis identiteettiteko.

Ja sitten on tämä Pohjoismaa-kortti, joka (ilmeisesti) perustuu siihen, että outoon kieliperheeseen kuuluva suomi ei ole pohjoismaisiin lukeutuva kieli, eikä sen puhuminen yksin oikeuta pohjoismaalaisen statukseen. Ei haittaa sekään minua, kun en oikeastaan pidä itseäni ja maatani pohjoismaalaisena vaan eurooppalaisena. Eurooppa on kulttuurialue, jossa suomalaisia ei pidetä toisen luokan kansalaisina, joten on ollut hyvin luontevaa integroitua siihen suuntaan.

Ruotsalaisilta ja ruotsinkielisiltä puuttuu täysin kiinnostus Suomeen ja Suomen kulttuuriin ja he kohtelevat meitä hieman vähemmän kuin ihmisinä jonkinlaisina sivistämisen kohteina – heille ei ole tullut mielenkään että emme ehkä kaipaa heidän sivistämistään ja että olemme ehkä ylpeitä omasta kulttuuristamme.

Samalla kun globalisaation ja markkinatalouden ideologiat sijoittavat edellä esitetyin tavoin ruotsin kielen marginaaliin, ne nostavat venäjän kielen merkitystä – vaikkakin venäjän kielen taidon tarpeellisuuden argumentoinnissa esimerkiksi kulttuurin tuntemukseen ja kulttuuriseen ymmärrykseen liittyviä seikkoja tuodaan harvoin esiin. Tosin *Pirjo-Margit Jauhiaisen* mukaan ”Suomessa voitaisiin rahoja sijoittaa [venäjän] opiskelun järjestämiseen. Yleensä kulttuurin/maantavan osaaminen on myös hyödyksi.” Paljon tavallisempaa on kuitenkin selittää venäjän kielen tarpeellisuus pääosin työllistymisen ja elinkeinoelämän näkökohdin, sekä nykytilaan että tulevaisuudessa ennakoitaviin muutoksiin vedoten. Nimimerkki *Kielinero* esimerkiksi kannattaa venäjän opiskelua itäsuomalaisten keskuudessa, jolloin ”heille olisi valtava kysyntä koko maan liike-elämän parissa”. Seuraavassakin puheenvuorossa nimimerkki *Ei ihan rannikolla asuva* nostaa esiin työllistymisen näkökulman:

Eiköhän Venäjän opiskelu lisää työllistymismahdollisuuksia missä päin Suomea tahansa enemmän kuin ruotsi.

Venäjistä puhutaan kuitenkin ruotsiin verrattuna yleisemmällä tasolla, yleensä ilman oma-kohtaisen kokemuksen tai henkilöhistorian näkökulmaa. Nimimerkki *Vähintään DD* on

yksi harvoista venäjän osaajaksi ilmoittautuvista: "Olen itse työllistynyt venäjän kielen avulla jo yli kymmenen vuoden ajan. Ruotsin kieltä en ole juurikaan tarvinnut". Tavallista sempaa on kuitenkin puhua venäjästä ja sen osaamisesta varsin yleisellä tasolla. Mielikuvaksi aineistosta jääkin, että toive venäjän osaamisesta tulevaisuuden Suomessa suuntautuu enemmän muihin kuin itseen. Esimerkiksi seuraavassa *Theodorin* puheenvuorossa käytetyt passiivimuodot tekevät kielen tarpeesta geneerisen ilmiön:

[V]enäjä on huomattavasti suurempi kieli kuin ruotsi ja sen taitoa tarvitaan eritoten Itä-Suomessa ja muutoinkin jos halutaan pitää kauppa- ym. suhteet kunnossa itään päin.

Östman ja Thøgersen (2010) toteavat globalisaation nostavan esille uusia diskursseja maailman tulkittamiseksi (ks. myös Blommaert 2010). Aineistomme osoittaa, että globaalisatiodiskurssi asemoi verkkokeskustelussa eniten esillä olevat kielet – ruotsin, venäjän ja englannin – hyvin eri tavoin. Englanti näyttäytyy itsestään selvänä kansainvälisenä *lingua francana*, jonka osaamista ja opiskelua ei edes tarvitse perustella. Venäjän kielen merkityksen katsotaan kasvavan tulevaisuudessa yhtäältä talouselämän vaateiden muuttuessa ja yritysten suunnatessa toimintaansa Venäjälle ja toisaalta Suomessa lisääntyneen venäläisten turismin myötä. Ruotsin kieli sen sijaan asemoituu ikään kuin globalisaatiosta irralliseksi, historialliseksi jäänteeksi, ja siten kieleksi, jonka opiskelun pakollisuus näyttäytyy irrationalisena ja suorastaan suomalaisten kansainvälistymistä hidastavana asiana.

Ideologioiden valta piilee niiden normalisoinnissa itsestäänselvyyksiksi (Blommaert 1999, 10–11). Kun edellä esitellyn kaltaiset kielen asemoinnit sedimentoituvat arkikäsitteiksi, on hyvin haasteellista nostaa enää esiin muunlaisia näkökulmia. Onkin luultavaa, että julkista keskustelua kielistä ja niiden opiskelusta leimaa myös jatkossa roolitus, jossa englanti on välttämätön maailmankieli, venäjä – hieman opportunistisesti – tarpeellinen tulevaisuuden kieli ja ruotsi historiallinen ja marginaalinen paikalliskieli. Tämä arvoasetelma perustuu aineistomme julkikeskustelussa siis ennen muuta talouden, kilpailukykyyn ja globalisaation diskursseille – paikallisten, kulttuuristen ja historiallisten näkökulmien sijaan. Kielten opiskelu puolestaan näyttäytyy – kielestä riippumatta – ennen muuta vaivalloisena puurtamisena, josta on ilo kaukana ja johon satsaaminen syö voimavaroja pikemminkin kuin lisää niitä. Nimimerkki *kulkukissa* esimerkiksi toteaa: "Kielitaito pitää kuitenkin hankkia työllä ja vaivalla opiskelemalla ja minusta on kohtuullista että saan valita ne kielet johon rajallisen aikani panostan". Kielikoulutuspoliittinen haaste onkin siksi paitsi ratkaista mitä kieliä opiskella, myös parantaa kielten opiskelun huonoa julkisuuskuva.

Pohdinta

Historian rooli kielipoliittisessa keskustelussa osoittautui analysoimamme aineiston perusteella vähäisemmäksi kuin mitä niin historian- kuin kielentutkijatkin tutkimuksen alussa oletivat. Myös käsitykset menneestä osoittautuivat toisenlaiseksi kuin historian alan ammattilainen voisi olettaa. Useimmille menneisyysargumentteja käyttäneille itsestään selvä näkökulma oli edelleen – kuten 1990-luvullakin – etnisuus ja taistosta toiseen kulkenut kansallinen suuri kertomus, joka on teleologisesti johtanut Suomen kansallisvaltion syntyyn ja jonka eräänlaisena väistämättömänä päämääränä myös yksikielisyyttä voidaan haluttaessa pitää. Vaihtoehtoisia tulkintoja menneestä esiintyi keskustelussa ani harvoin. Joko nykypäivän akateemisen historiantutkimuksen moniäänisemmät tulokset eivät tue riittävässä määrin kansallista kertomusta – jota perinteisempi kansallinen historiankirjoitus ja kouluopetus aikanaan rakensivat – ja jäivät siksi huomiotta, tai sitten tutkimustuloksia ei

ole ylipäätään kyetty kommunikoimaan suurelle yleisölle ymmärrettävällä ja omaksuttavissa olevalla tavalla. Akateeminen eliitti tekee menneisyydestä omia tulkintojaan; kansanomaisen ymmärrys historiasta elää omaa elämäänsä ja pohjautuu pääosin muuhun kuin tieteelliseen tutkimukseen.

Koulujen historianopetus ja valtiovallan historiapolitiikka ovat todennäköisesti aivan viime aikoinakin vahvistaneet tätä kansallista kertomusta enemmän kuin suhteellistaneet sitä – haastamisesta puhumattakaan. Voidaan myös kysyä, onko koulujen historianopetus ylipäätään onnistunut tavoitteissaan tänä postmodernina aikana, jos keskustelijoiden ajallinen perspektiivi ei ulotu juuri heidän omaa elämänkokemustaan pidemmälle tai jos historia näyttäytyy ongelmien lähteenä, joka tulisi unohtaa, enemmän kuin ulottuvuutena, joka auttaisi ymmärtämään nykytilanteen taustoja ja arvioimaan tulevaisuuden moninaisia vaihtoehtoja esimerkiksi juuri kielipolitiikan osalta. Historian perusteellahan voitaisiin korostaa myös englannin kielen globaalin ylivoimallista suhteellista uutuutta ja erityisesti ruotsin, saksan ja venäjän kielten tärkeyttä *suomalaisen* kulttuurin syvällisen ymmärtämisen kannalta.

Miten menneisyyttä sitten käytettiin yhtäältä suomalaisen kansallisen identiteetin rakentamiseen, toisaalta kielipolitiikan perusteena? Ainoastaan yksittäisissä suomen- ja ruotsinkielisissä kommentteissa tulkittiin historian yksiselitteisesti oikeuttavan Suomessa vallitsevan kielipoliittisen tilanteen. Suomalaisen kansallisen identiteetin perinteiseen rakentamiseen negatiivien kautta liittyi sen sijaan varsin yleinen väittämä, että ruotsin kieli, ruotsalaisuus ja ruotsinkielisyyskin ovat suomalaiselle identiteetille vieraita ja että myös historia tämän osoittaa. Ruotsi kielenä ja kulttuurina liitettiin historiaan huomattavasti useammin negatiivisessa kuin positiivisessa mielessä: historiassa oli tehty myös kielipolitiikan osalta virheitä. Suomalaisuus määrittyi useiden kirjoittajien mielessä jopa vastakohtana ruotsalaisuudelle. Vasta-argumenttina niille, jotka katsovat ruotsin kielen olevan välttämätön linkki Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä, pari kirjoittajaa painotti Suomen olevan Pohjoismaa aivan ruotsin kielestä riippumattakin. Suomalaisen identiteetin itsenäisyys suhteessa Ruotsiin löysi tukea Euroopan unionin mukanaan tuomista kokemuksista ja tähän liittyneestä suomalaisten kansallisen omanarvontunnon vahvistumisesta. Varsin monet argumentoivat implisiittisesti, että Euroopan unionin jäsenyydestä seurannut katkos menneisyyden ja nykyisyyden välillä edellytti muutosta suomalaisten suuntautumisessa ja siis myös kielipolitiikassa. Vain yksittäinen kirjoittaja kantoi avoimesti huolta tällaisesta suomalaisen identiteetin uudelleenmäärittelystä.

Mutta löytyykö tällaiselle identiteettityölle selityksiä muualtakin kuin kansakunnan rakentamiseen osallistuneen kansallisen historiankirjoituksen edelleen jatkuvista vaikutuksista ja Ruotsista riippumattomien eurooppalaisten kontaktien lisääntymisestä? Mahdollista on, että Ruotsin ajan historian vapaaehtoisuus lukioissa 1990-luvulta lähtien on ollut koulutuspoliittinen valinta, jolla on ollut seurauksia myös kieli-ideologioiden kannalta. Alakouluissa historianopetuksesta vastaavat luokanopettajat, joilla on harvoin takanaan akateemisen historian opintoja ja historiandidaktiikastakin yleensä vain suppeat opinnot. Kansallisen suuren kertomuksen kierrättämisestä, mikrohistoriallisista näkökulmista tai historian varaan rakentuvista identiteeteistä irtisanoutumisesta saattaa näin ollen tulla kouluopetussakin reaalaisia vaihtoehtoja, mihin myös van den Bergin (2007) tutkimus viittaa. Ruotsin ajan historiaan perehtyy nykyisin noin neljäsosa lukiolaisista eli pieni vähemmistö ikäluokasta. Kun Suomen ruotsalaista menneisyyttä ei tunneta tai ymmärretä, on myös ruotsin kielellä vaikeaa nähdä erityistä merkitystä. Samalla aineistomme viittaa perinteisen Venäjän pelon jonkinasteiseen heikkenemiseen, mikä osaltaan mahdollistaa uudenlaisen (opportunistisen tai utilitaristisen) asennoitumisen venäjän kieleen.

Keskustelua luonnehti kauttaaltaan voimakkaasti henkilökohtainen kokemus: Historialliset argumentit olivat useimmiten voimakkaan henkilöhistoriallisia, kun taas (koulu)historian relevanssia oman nykytodellisuuden kannalta oli vaikea nähdä. Nykyhetkeä puolestaan luonnehti voimakas henkilökohtainen pettymys politiikan ja poliitikkojen epäluotettavuuteen, tulevaisuutta individualistiset näkökulmat siihen, miten kukin yksilö pystyi parhaiten (ja pitäisi saada) tekemään omat valintansa. Toisaalta keskustelijoiden kielikoulutuspoliittiset argumentit osoittavat, miten historia ironisesti toistaa itseään. Aineistossa esitetyissä kulttuuripoliittisissa, pedagogisissa ja taloudellisissa perusteluissa käytetään historiattomasti samoja elementtejä kuin peruskoulu-uudistuksen aikana tai sen jälkeisissä kieliriidoissa. Argumentit ovat siis kompostoituneet eikä niiden historiallista taustaa tunneta tai tunnusteta.

Keskustelujen tulevaisuusnäkökulmaa värittävät lisäksi vahvasti globalisaatio- ja kansainvälisyysargumentit, jotka puolestaan kytetään talouden ja elinkeinoelämän tarpeisiin ja vaatimuksiin. Näissä argumenteissa kansainvälisyys nähdään melko valikoidusti. Esimerkiksi ruotsin kielen rooli ja yhteydet Pohjoismaihin näyttäytyvät diskurssissa marginaalisina ja näin ollen myös ruotsin kielen opiskelu turhana panostuksena sekä yksilöiden että yhteiskunnan kannalta. Englanti ja venäjä sen sijaan asemoituvat tulevaisuudessa tarvittaviksi kieliksi, mutta eri tavoin. Siinä missä englannin osaaminen koetaan kenen tahansa maailmankansalaisen osaamispalettiin kuuluvaksi, venäjän osaaminen rakentuu elinkeino- ja työelämän tulevaisuuden avaintekijäksi nimenomaan Suomessa: naapurissa sijaitsevan talousalueen kieltä on osattava. Sama argumentti ei kuitenkaan – taloudellisista realiteeteista huolimatta – kannata Ruotsin ja Pohjoismaiden suuntaan, mikä kertoo siitä, että kieli-ideologiat ovat aina hyvin monisäikeinen uskomusten, asenteiden ja mielipiteiden kimppu. Kieli-ideologiat normalisoituvat nopeasti ikään kuin itsestään selviksi totuuksiksi kielistä. Tämä pätee myös aineistoomme, jossa ruotsin, englannin ja venäjän merkityksestä vallitsee vain muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta varsin laajamittainen konsensus, millaisen muodostumista nettikeskustelu myös foorumina tukee. Kyse ei siis viime kädessä – kieli-ideologisesta näkökulmasta – ole niinkään merkitysneuvottelusta vaan yhteisten käsitysten jakamisesta. Ruotsinkielisessä keskustelussa taas nousee paikoin esille kansallinen monikielisyys ja kulttuurinen diversiteetti (Vertovec 2006) sekä pyrkimys irrottautua polarisovasta ruotsi–suomi -keskustelusta.

Entä mihin perustuu taloudellisten argumenttien yliveritaisuus niin suhteessa menneisyyteen kuin tulevaisuuteenkin – myös historiaa hyödyntävien argumenttien sisällä? Selitys saattaa olla sama kuin lukiolaisten kohdalla: on paljon helpompaa hahmottaa sekä historian että oman ajan tapahtumille yksittäisten ryhmien taloudellisista ja poliittisista eduista johdettuja strategisia selityksiä kuin ymmärtää kulttuuri-identiteettien historiallista rakentumista ja poliittista merkitystä. Itse asiassa myös historian opetus kouluissa on suosinut tällaista rationalistista tapahtumien selittämistä – ei representaatioiden, symbolien taikka kulttuuri-identiteettien ymmärtämistä (Löfström 2010, 480). Jopa suomalaisessa akateemisessa historian tutkimuksessa ovat korostuneet politiikan, talouden ja sosiaalisten rakenteiden ymmärtäminen menneisyyden aatemaailman ymmärtämisen sijaan. Kenties historianopetukseen kaivattaisiinkin politiikan ja talouden rinnalle vahvemmin aate- ja kulttuurihistoriallisia näkökulmia, joissa huomioitaisiin kielen ja kielenkäytön keskeinen identiteettiä rakentava tehtävä. Kielenopetuksessa puolestaan voitaisiin nykyistä enemmän tehdä näkyväksi kielen historiallinen luonne, merkitykset nykykulttuurin kannalta ja kytkökset poliittiseen todellisuuteen. Tällaisessa oppiainerajat ylittävässä opetuksessa historia ja kieliaineet voisivat jälleen löytää toisensa.

Lähteet

- Ahonen, Sirkka 1998. Historiaton sukupolvi? Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa. Helsinki: SKS.
- Ahonen, Sirkka 2001. Historia koulun ulkopuolella. Yhteisön historiakulttuuri ja kouluopetus. Teoksessa Aromaa, Vuokko, Kangas, Jussi-Pekka, Lehtonen, Juha-Pekka & Liuskari, Markku (toim.), *Pedagogiikka* 2001. Historian ja yhteiskuntaopin opettajien vuosikirja XXVI. Helsinki: HYOL ry, 105–116.
- Ahonen, Sirkka 2002. Historiakulttuuri, historiallinen identiteetti ja historianopetus. Teoksessa Löfström, Jan (toim.), *Kohti tulevaa menneisyyttä*. Historiallis-yhteiskunnallinen kasvatus uudella vuosituhannella. Jyväskylä: PS-Kustannus, 66–88.
- Berg, Marko van den 2007. Yksi historia monimutkaistuvassa maailmassa. Historian olemus ja historian suuret kertomukset luokanopettajaopiskelijoiden historiatietoisuudessa. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia 9. Helsinki: Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Blommaert, Jan 1999. The debate is open. Teoksessa Blommaert, Jan (toim.), *Language Ideological Debates*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1–38.
- Blommaert, Jan 2010. *The Sociolinguistics of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gal, Susan & Kathryn A. Woolard 1995. Constructing languages and publics: Authority and representation. *Pragmatics* 5 (2), 129–138.
- Geber, Erik 2010. Den obligatoriska svenskan in Finland. En historisk analys. Helsinki: Magma. [[www-lähde](http://www.lähde)]. < www.magma.fi/images/stories/reports/mpm1_obligatoriskasvenskan.pdf > (Luettu 15.3.2011).
- Grin, François 2003. Language planning and economics. *Current Issues in Language Planning* 4(1), 1–66.
- Ihalainen, Pasi, Bregnsbo, Michael, Sennefelt, Karin & Winton, Patrik (toim.) 2011. *Scandinavia in the Age of Revolution: Nordic Political Cultures, 1740–1820*. Aldershot: Ashgate 2011.
- Jansson, Torkel 2009. *Riksprängningen som kom av sig*. Tukholma: Atlantis.
- Karonen, Petri 2008. *Pohjoinen suurvalta: Ruotsi ja Suomi 1521–1809*. Helsinki: WSOY.
- Kristiansen, Tore 2010. Conscious and subconscious attitudes towards English influence in the Nordic countries: evidence for two levels of language ideology. *International Journal of the Sociology of Language* 204, 59–95.
- Laitinen, Joonas 2011. Netissä tyhmyys tiivistyy. *Helsingin Sanomat* 31.7.2011.
- Lipponen, Paavo 2011. Kiviniemen vendetta ja muuta mukavaa. *Turun Sanomat* 8.10.2011.
- Löfström, Jan 2010. Kuinka kauas vääryyksien varjot ulottuvat? Lukiolaisnuorten ajatuksia historiallisten hyvitysten mahdollisuudesta. *Historiallinen Aikakauskirja* 108 (4), 467–480.
- Mantila, Harri 2011. Älkää koskeko kieleeeni! *Hiidenkivi* 1/2011, 14–15.
- Meinander, Henrik 2010. Ruotsalaisuus läpäisee koko yhteiskuntamme. *Helsingin Sanomat* 10.7.2010.
- Milani, Tommaso M. 2008. Voices of endangerment: A language ideological debate on the Swedish language. Teoksessa Duchêne, Alexander & Heller, Monica (toim.), *Discourses of Endangerment*. London: Continuum, 169–196.

- Milani, Tommaso M. & Johnson, Sally 2008. Language politics and legitimation crisis in Sweden. A Habermasian approach. *Language Problems and Language Planning* 32(1), 1–22.
- Pietilä, Veikko 2001. Yleisönosasto ja Internet keskusteluareenoina. *Tiedotustutkimus* 24 (2), 18–33.
- Piri, Riita 2001. Suomen kieliohjelmapolitiikka. Kansallinen ja kansainvälinen toimintaympäristö. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Saarinen, Taina 2008. Persuasive presuppositions in OECD and EU higher education policy documents. *Discourse Studies* 10(3), 341–359.
- Saukkonen, Pasi 2011. Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää? Selvitys mediakeskustelusta Suomessa. *Magma-Studie* 1-2011. *Magma* [www-lähde] < http://www.magma.fi/images/stories/reports/ms1101_mikasu_s.pdf > (Luettu 1.2.2011).
- Sergeant, Philip 2009. The Idea of English in Japan. Ideology and the Evolution of a Global Language. Bristol: Multilingual Matters.
- Simola, Hannu & Rinne, Risto 2010. Kontingenssi ja koulutuspolitiikka: vertailevan tutkimuksen teoreettisia edellytyksiä etsimässä. *Kasvatus* 41 (4), 316–330.
- Tilli, Jouni 2009. Tiloja, linjauksia, retoriikkaa – historiapolitiikan ulottuvuuksia. *Historiallinen Aikakauskirja* 107 (3), 280–287.
- Torsti, Pilvi 2009. Survey-kysely historiatietoisuuden tutkimisen välineenä. *Kasvatus & Aika* 3 (1), 39–52 [www-lähde]. < http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?lan=1&page_id=174 > (Luettu 18.8.2011).
- Torsti, Pilvi & Aunesluoma, Juhana 2009. Historian käyttö yhteiskunnassa ja tutkimuksessa. *Historiallinen Aikakauskirja* 107 (3), 276–279.
- Vertovec, Steven 2006. The Emergence of Super-Diversity in Britain. Centre on Migration, Policy and Society. Working Paper No. 25. Oxford: University of Oxford.
- Virta, Arja 1999. Opettajaksi opiskelevan käsitys historiasta. Teoksessa Virta, Arja (toim.), Kohtaamisia opettajankoulutuksessa. Näkökulmia opiskelijan ajatteluun ja koulutuksen kehittämiseen. Turun yliopiston kasvatustieteellinen tiedekunta. B, Selosteita. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteellinen tiedekunta.
- Välimaa, Jussi 1994. A Trying Game: Experiments and Reforms in Finnish Higher Education. *European Journal of Education* 29 (2), 149–163.
- Östman, Jan-Ola & Thøgersen, Jacob 2010. Language attitudes and the ideology of the Nordic. *International Journal of the Sociology of Language* 204, 97–127.

Pasi Ihalainen on yleisen historian professori Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksessa.

Taina Saarinen on tutkijatohtori Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa.

Tarja Nikula on professori Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa.

Sari Pöyhönen on erikoistutkija Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa.